Eeva Nykänen
Jussi Tervola

29.1.2019

Perustuslakivaliokunta
pev@eduskunta.fi

Asia: HE 310/2018 vp

Lausunto hallituksen esityksestä laiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuista

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ja tulla kuulluksi hallituksen esityksestä laiksi sosiaali- ja terveyspalvelujen asiakasmaksuista.

Tässä lausunnossa THL keskittyy lähinnä arvioimaan asiakasmaksuja koskevan hallituksen esityksen vaikutuksia.

Ehdotetun sääntelyn vaikutuksista

THL:n arvion mukaan hallituksen esittämän lain vaikutukset voidaan tiivistää siten, että nykyiseen verrattuna arviolta noin joka kolmannella kotitaloudella sosiaali- ja terveyspalvelujen käytöstä aiheutuvat menot kasvaisivat jonkin verran ja joka neljännellä ne pienenisivät (ks. tarkemmin liite).

Lain suotuisat vaikutukset kohdistuisivat etenkin lapsiperheisiin, sillä alaikäisten saamista terveydenhuollon palveluista ei perittäisi asiakasmaksuja. Näin erityisesti paljon terveyspalveluja käyttävien lasten perheet hyötyisivät uudistuksesta. Toinen keskeinen maksujen kevennys nykyiseen verrattuna olisi se, että säännöllisen kotihoidon tulosidonnaisten maksujen suojaosat nousisivat yli 100 eurolla kuukaudessa. Tämä tarkoittaisi käytännössä kotihoidon kuukausimaksujen pienentymistä ja tällä olisi huomattavaa merkitystä etenkin kotihoitoa saaville pienituloisille iäkkäille henkilöille.

Esityksen mukaiset maksujen korotukset kohdistuisivat lähinnä sosiaali- ja terveyskeskusten vastaanottokäynteihin. Keskeinen muutos nykytilaan verrattuna olisi se, että esitetyssä laissa säädettäisiin sairaanhoitajan vastaanotolla käynnistä perittävästä maksusta. Nykyisin suurin osa väestöstä (60 %) asuu kunnissa, joissa käynti sairaanhoitajan vastaanotolla on maksuton. On todennäköistä, että uudistuksen myötä maksuja otettaisiin enenevässä määrin käyttöön. Sääntely muuttaisi myös sosiaali- ja terveyskeskusten lääkärivastaanottojen maksukäytäntöä. Nykyisin maksuja voidaan periä kolmesta kerrasta vuoden aikana, mutta esityksen mukaan käyntimaksu voitaisiin periä vuoden aikana jokaisesta vastaanottokäynnistä siihen saakka, kunnes lain 10 §:ssä säädetty maksukatto 683 euroa ylittyisi. **Tämä on selkeä heikennys nykytilaan verrattuna ja se voi muodostua palvelujen käytön esteeksi etenkin pienituloisten kohdalla**.

Lääkärikäyntien välikaton ja vuosimaksun poisto heikentää hieman yli joka kymmenennen kotitalouden tilannetta ja muutos kohdistuu erityisesti pienituloisiin ja

Eeva Nykänen
Jussi Tervola

29.1.2019

ikääntyneisiin. Sairaanhoitajamaksun määrittelyn vaikutukset jakautuvat tasaisemmin eri tulokymmenyksiin ja ovat keskimäärin lievempiä.

Maksuttomat sosiaali- ja terveyspalvelut

THL katsoo, että lakiehdotuksen 8 ja 9 §:ien sääntely maksuttomista sosiaali- ja terveyspalveluista on pääosin perusteltu. THL kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että lastensuojelulain mukaisten avohuollon palvelujen käyttö olisi esityksen mukaan maksutonta (8 § 1 mom.), mutta sosiaalihuoltolain mukaisten ei. Tämä ei tue periaatetta sosiaalihuoltolain mukaisten palvelujen ensisijaisuudesta ja sitä, että niillä pyritään ehkäisemään ennalta suurempia ongelmia ja vähentämään rankempien palvelujen tarvetta. Jos lapsiperheiden kotipalvelu on maksullista, kynnys sen käyttämiselle nousee ja käytännössä sen arvo ennaltaehkäisevänä palveluna pienenee. Koska kotihoito ei edes kasvata maksukattoa, sen kustannukset voivat nousta yksittäisen perheen kohdalla suuriksi. **THL esittääkin, että lapsiperheille sosiaalihuoltolain perusteella annettavat kotipalvelut säädettäisiin maksuttomiksi.**

THL pitää kannatettavana esityksen 9 §:n 1 momentin 8 kohdan säännöstä, jonka mukaan alle 18-vuotiaiden henkilöiden saamat sairaanhoidon palvelut olisivat maksuttomia. **THL:n näkemyksen mukaan maksuttomuus tulisi ulottaa myös täysi-ikäisen väestön käynteihin sairaanhoitajan ja lääkärin vastaanotolla sosiaali- ja terveyskeskuksissa.** Tutkimustieto osoittaa, että maksujen poisto ei todennäköisesti väestötasolla lisäisi merkittävästi perustason terveyspalvelujen kysyntää. Maksuttomuus kuitenkin madaltaisi etenkin pienitulosten kynnystä hakeutua palveluihin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Lisäksi se edistäisi julkisten palvelujen käyttäjien ja työterveyshuollon palvelujen käyttäjien yhdenvertaisuutta, sillä vastaavista työterveyshuollon palveluista ei peritä käyntimaksuja. **Jos maksullisuudesta ei luovuta, THL pitää tärkeänä, että sääntely säilytettäisiin vähintäänkin nykyistä vastaavana siten, että asiakasmaksun periminen olisi mahdollista enintään kolmelta vastaanottokäynniltä vuoden aikana. Näin yksilöön kohdistuva kustannustaakka pysyisi pääpiirteissään nykyistä vastaavana eikä kasvaisi, kuten ehdotetun uudistuksen myötä olisi vaarana tapahtua.**

Maksukatto

THL pitää hallituksen esittämää sääntelyä maksukattoa kerryttävistä palveluista pääosin oikeasuuntaisena. On hyvä, että maksukaton soveltamisalaa laajennettaisiin esityksen mukaisesti moniin sellaisiin tasasuuruisiin maksuihin, jotka tällä hetkellä jäävät maksukaton ulkopuolelle. Maksukaton soveltamisalan laajentaminen selkeyttäisi järjestelmää ja ehkäisisi korkeita maksutaakkoja.

THL pitää erittäin pulmallisena sitä, että lääkkeiden ja matkojen kustannukset eivät kuuluisi vastaisuudessakaan saman maksukaton alaan palveluista suoritettavien maksujen kanssa. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan sairausvakuutuslain perusteella maksettavat sairaankuljetuksen kustannusten korvaukset on tarkoitus lakkauttaa ja pitkälti korvata ne siten, että ensihoitopalvelun maksut kerryttäisivät maksukattoa. Jäljelle jää kuitenkin edelleen erillinen lääkkeiden maksukatto, jonka yhdistäminen palvelujen maksukattoon selkeyttäisi käytäntöjä ja turvaisi niiden

Eeva Nykänen
Jussi Tervola

29.1.2019

asiakkaiden asemaa, joilla on paljon menoja sekä lääkkeistä että asiakasmaksuista. **THL:n näkemyksen mukaan tulisi välittömästi käynnistää jatkovalmistelu eri maksukattojen yhdistämiseksi ja samalla kehittää tapoja rajata alkuvuoteen kasautuvia maksutaakkoja**.

Tasasuuruiset maksut ja maksukyvyn mukaan määräytyvät maksut

THL:n arvion mukaan hallituksen esitykseen sisältyvä tasa-suuruisia ja maksukyvyn mukaan määräytyviä maksuja koskeva sääntely on pääosin perusteltua. THL pitää erityisen tärkeänä sitä, että säännöllisen kotihoidon maksuja ja asumispalvelujen (erityisesti tehostettu palveluasuminen) maksuja ja maksuperusteita yhdenmukaistettaisiin esitetyin tavoin. Ehdotettu sääntely, joka selkeyttäisi maksujen määräytymistä, olisi omiaan edistämään eri alueilla asuvien ihmisten välistä yhdenvertaisuutta, sillä tällä hetkellä etenkin juuri kotiin annettavien ja erilaisten asumispalvelujen asiakasmaksut ja maksukäytännöt ovat hyvin kirjavia. **THL kuitenkin katsoo, että myös tukipalvelujen maksuille tulisi määritellä enimmäissuuruus, sillä niissä on nykyisin suuria alueellisia eroja. Esimerkiksi ateriapalvelujen kuukausimaksut vaihtelevat nykyisin kunnissa 300 ja 600 euron välillä.**

Lopuksi

THL toteaa, että asiakasmaksulainsäädännön uudistus olisi tarjonnut tilaisuuden sosiaali- ja terveyspalvelujen maksujärjestelmän kokonaisvaltaiselle arvioinnille osana sosiaali- ja terveyspolitiikkaa ja sosiaali- ja terveydenhuollon ja sosiaaliturvan uudistuksia. Nyt tällaista kokonaisvaltaista tarkastelua ei tehty, vaan ehdotetulla sääntelyllä rajoitutaan korjaamaan voimassa olevan lainsäädännön ilmeisimpiä vikoja arvioimatta järjestelmän perusratkaisuja.

THL kuitenkin katsoo, että ehdotettu sääntely on pääosin oikeasuuntaista ja että sääntely saatetaan voimaan mahdollisimman pian. THL pitää tärkeänä, että sääntelyn vaikutuksia seurataan systemaattisesti ja että tarvittavat korjausliikkeet toteutetaan ripeästi.

Pääjohtaja Markku Tervahauta

Johtaja Markku Pekurinen

Liite: HE:n 310/2018 vaikutusarvioHE 310/2018